

*Чувашиова Д. Д., аспірантка, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Україна, Київ),
ldbrand@yandex.ua*

Репрезентация женских образов в библейской традиции

Анализируются тексты Ветхого и Нового Заветов с целью выяснения роли женщины в истории христианской религии. Формулируются образы, которые служат модификатором поведения для последователей и развития всеобщих стереотипов. Сопоставляются приведенные в писаниях женские образы. Рассматриваются вероятные роли женщины в социуме и ее возможности в аспектах веры.

Ключевые слова: вера, женщина, стереотип, христианство.

УДК 141.112:140.8

Шкіль С. О.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (Україна, Київ),
lauby@meta.ua

СУЧАСНА КРИТИКА РОСІЙСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

Розглядаються особливості сучасної критики російського православ'я. Аналіз детальної картини явища релігійної критики довів, що в сучасному соціально-культурному дискурсі представлено кілька провідних напрямків критики російського православ'я, як від представників церкви, а також з числа представників світського суспільства. Представники секулярного суспільства зосередили увагу на зростаючий рівень церковного фундаменталізму, політичної та економічної діяльності, зближення церкви з державою і спроб церкви впливати на інститут світської освіти. Ліберально налаштовані члени церковних громад критикували внутрішній консерватизм, відсутність реформ, сувору ієрархію, низький рівень виховної роботи церковників. Консервативні кола РПЦ розкритикували пасивність Російської Православної Церкви у протистоянні екуменізму і процесам глобалізації. У статті також розглядається явище критики концепції «русского світу» в сучасних українських релігійних, політичних і соціальних дискурсах.

Ключові слова: православ'я, сучасність, Росія, РПЦ, православна церква, критика.

У випадку з православ'ям в російському сьогоденні, ми маємо справу з явищем, що вбирає в себе всю суперечливість сучасного російського суспільно-політичного дискурсу. Складний досвід церкви у роки радянської антирелігійної політики, занепад оригінальної духовної традиції та суспільно-політичні зміни двох останніх десятиліть відіграли визначну роль в процесі формування релігійного ландшафту сучасної Росії. Всі ці обставини спричинили певне зрушення російського православ'я в бік релігійного фундаменталізму. Результатом впливу вищезгаданих чинників стала зміна як внутрішньої церковної політики, так і використовуваних церквою наративів. Характерний для сучасного російського православ'я поворот до релігійного фундаменталізму охарактеризувався проникнення в церковне та довкола церковне середовище консервативних, монархічних та антиглобалістських тенденцій. Використання ідеологічних конструктів на кшталт «Російського світу», «симфонії духовної та світської влади», «окремої цивілізації» та особливо «Москва – Третій Рим» на рівні вищої церковної ієрархії викликає систематичну критику як з боку окремих представників самої РПЦ, так і з боку представників світського суспільства.

На даному етапі проведено широке критичне дослідження діяльності РПЦ в останні десятиліття, хоча слід зазначити, що більшість публікацій на дану тему описують період з 1991–го до 2010–го років. Спектр напрямків цих досліджень доволі різноманітний – від суто наукового, до науково-популярного та публіцистичного.

В той же час рівень розробки дослідження самої критики залишається доволі низьким. Серед провідних дослідників сучасного православ'я, чії роботи носять критичний характер варто зазначити наукові дослідження М. Мітрохіна, О. Верховського, А. Мітрофанової та К. Костіюка. Крім того, критичному огляду діяльності РПЦ в останні десятиліття присвячена велика кількість публікацій у ЗМІ. З огляду на те, що саме питання сучасної критики православ'я в Росії потребує серйозного дослідження, варто зазначити, що вивчення цього питання ставить перед дослідниками широкий набір перспектив які потребують подальшої розробки.

Мета. З огляду на те, що релігійні та загальнополітичні процеси у сучасній Росії приймають суперечливий характер, сучасна критика православ'я набуває високого рівня актуальності як суспільний дискурс. В той же час у зв'язку з низьким рівнем дослідження сучасної критики російського православ'я варто розробити феноменологію цього питання, дослідити магістральні напрямки розвитку критичної риторики та встановити загальні характеристики кожного з них. Також, варто дослідити методи виявлення критичного до православ'я дискурсу та його соціокультурне підґрунтя.

Сучасна критика православ'я в Росії – характерне явище соціокультурного ландшафту, що наглядно відображає широкий спектр протиріч, що склалися в останні десятиліття в цій країні. Найважливішим для розуміння критики сучасного православ'я в Росії є факт того, що на даному етапі у суспільному та церковному дискурсах майже відсутня критика православного віровчення та рудиментарно представлена критика православної обрядової практики. Магістральний напрямок сучасної антиправославної риторики – церковне життя, політична, економічна та соціальна активність РПЦ. Умовно, всю критичну до православ'я риторику можна поділити на дві групи: зовнішню та внутрішню. Джерелом першого типу критики стають представники секулярного суспільства та послідовники інших релігійних традицій. В той час як другий тип критики відображає тенденцію до недовіри з боку послідовників православ'я. Більш детальний розгляд цієї типології дає змогу виділити декілька головних форм критики сучасного православ'я в Росії, а саме:

– З боку представників світського суспільства, науковців, освітян, антиклерикальних громадських діячів та журналістів та представників інших релігійних традицій;

– З боку різних напрямків та рухів у самому православ'ї (модерністські, консервативні та фундаменталістські напрямки);

– З боку представників альтернативних до магістральної церкви (РПЦ) церковних структур (старообрядці, РПАЦ, РПЦЗ(А), ІПЦ та інших).

Для кращого розуміння цього феномену варто відмітити, що критика православ'я в сучасній Росії має значне історичне підґрунтя. В певній мірі покажемо в цьому відношенні є протистояння між церквою та письменником Львом Толстим, що мало місце наприкінці XIX століття та призвело до широкого суспільного резонансу та відлучення письменника від церкви. Причини цього протистояння крилися у послідовній критиці як обрядових та бюрократичних особливостей тогочасної церкви, так і окремих елементів православного віровчення. Наступним етапом розвитку релігійної критики стали радянські часи.

Окрім репресивних мір проти представників церкви на теренах СРСР була розгорнута широка пропагандистська антирелігійна кампанія яка то активувалася, то знов згорталася з огляду на внутрішньополітичні процеси в СРСР. З розпадом радянської системи вплив державної ідеології у суспільно-політичному дискурсі поступово почав зменшуватися, що стало причиною активізації православ'я в соціальному та культурному просторі. Демократизація 90-х років відкрила нові шляхи суспільної активності не тільки для релігійних інститутів, але й для широкого загалу суспільно-політичних формувань та мистецьких напрямків. Свобода слова, значний вплив світської західної культури та культури постмодернізму на російський суспільний дискурс, виявив із часом нову проблематику, загострення якої призвело до конфлікту між церквою та секулярним суспільством та викликало новий шквал критики в бік православ'я. Саме повернення релігії до соціальної сфери і стало основним напрямком антиправославної полеміки у наукових, мистецьких колах і ЗМІ починаючи з кінця 90-х років [4]. Цей конфлікт виявлявся через декілька характерних для сучасного російського православ'я особливостей, а саме: значний вплив на загально церковне життя та офіційну полеміку церкви фундаменталістських кіл та угруповань, тенденцію до зближення РПЦ з органами державної влади, спроби церкви організувати релігійні курси в рамках шкільної навчальної програми та впливати на наукові процеси в РФ, провокаційна (інколи навіть погромна) діяльність підконтрольних церкві груп православних активістів. Для детальнішого розуміння феномену світської критики зовнішньої церковної політики у сучасній Росії слід розглянути декілька яскравих прикладів протистояння між церквою та секулярною громадськістю.

В даному ключі основним напрямком критичної риторики з боку представників світського суспільства стає звинувачення церкви у нехтуванні рядом конституційних положень РФ, зокрема положеннями статей 13 та 14. Стаття 13 стверджує, що у Російській Федерації визнається ідеологічне різноманіття та жодна ідеологія не може встановлюватися в якості державної чи обов'язкової. 14 стаття наполягає на тому, що РФ – світська держава, жодна релігія не може встановлюватися в якості державної чи обов'язкової, а релігійні об'єднання відділені від держави та є рівними перед законом [3]. Апеляція до цих статей з боку представників світської громадськості найчастіше здійснюється у зв'язку з прийняттям ряду законів що виділяють православ'я серед інших традиційних для Росії релігій та наполягають на його особливому статусі. До такого роду законодавчих актів відноситься Федеральний Закон «Про свободу совісті та релігійні об'єднання», що підносить православ'я на фоні інших конфесій поширених на території Росії та надає йому привілейованого статусу [9]. Саме на підставі прецеденту цього законодавчого акту у церковних колах виникла ініціатива розробки релігійного спецкурсу для державних навчальних закладів. Спецкурс отримав назву ОПК (основ православної культури), а ідея його впровадження викликала значну суспільну критику. Обговорення перспектив ведення цього спецкурсу в державній школі продовжувалося більше десяти років. Зважаючи на суперечливий характер цього предмета, на даний момент міністерство освіти РФ проводить експериментальне введення основ православної культури в школах деяких

регіонів Росії. Варто зазначити, що в більшості випадків викладання ОПК носить або факультативний характер, або потребує збору підписів батьків учнів шкіл в яких воно запропоновано для викладання. Крім того, у вигляді альтернативи «православній культурі», міністерство освіти пропонує учням та їх батькам змогу вибрати вивчення основ інших «традиційних конфесій» або «основи світської етики» [5].

Тим не менш, саме державна та церковна ініціативи з введення ОПК до шкільної програми змусила багатьох представників наукового суспільства підняти резонансну дискусію, своєрідним апофеозом якої став так званий «Лист десяти академіків», від 22-го липня 2007-го року, адресований президенту РФ В. Путіну. Авторами листа стали провідні російські дослідники в галузі точних та природничих наук (Е. Александрова, Ж. Альфорова, Г. Абелева, Л. Баркова, А. Воробйова, В. Гінзбурга, С. Інге-Вечтомова, Е. Круглякова, М. Садовського, А. Черепашука). В своєму зверненні академіки РАН зазначили, що втручання церкви в функціонування державної освіти – очевидне порушення конституції країни. Крім того, на їх думку, недопустимим є проникнення церкви у збройні сили та висвітлення в ЗМІ релігійних церемоній за участю високопоставлених представників влади. Приклади такого активного проникнення релігії до світської сфери, на думку академіків, є проявом активної клерикалізації Росії. Також автори листа зазначили, що особливої уваги, на їх думку, потребує заява представників церкви про те, що сформована в радянський час монополія матеріалістичного бачення світу нарешті припинилася в російській освітній системі. Саме цей момент на думку академіків і є прямим нападом на фундаментальні засади науки, яка базується на матеріалістичному світогляді. Іншими важливими напрямками нападу церкви на світський характер вищої освіти стає ініціатива з введення спеціальності «теологія» до державного переліку наукових спеціальностей ВАК [8].

Другим вектором критики спрямованої на РПЦ з боку представників світського суспільства можна назвати економічну та політичну діяльність церкви. Провідним дослідником економічної діяльності РПЦ виступає відомий російський публіцист та соціолог релігії Микола Мітрохін. В своїх працях він висвітлює не лише питання економічної діяльності РПЦ, а й її соціального розвитку, зміни внутрішнього складу церкви, розвиток ідеологічного дискурсу, еволюцію феномену взаємодії церкви та влади. Більшість його досліджень були присвячені економічній та соціальній діяльності церкви у 90-ті роки. Важливо зазначити, що розроблена Мітрохіним аналітика не втрачає актуальності і сьогодні. На його думку за 1990-і роки РПЦ втратила свій шанс вписатися в сучасний світ, стати одним з ключових інститутів громадянського суспільства, що формується в Росії та інших державах пострадянського простору. При загальному антидемократичному тренді в політиці Росії РПЦ поступово стала важливою складовою консервативної державної націоналістичної ідеології [7]. Питання політизації православ'я яскраво висвітлене в праці публіциста та правозахисника Олександра Верховського «Політичне православ'я. Російські православні фундаменталісти на націоналісти, 1995–2001 роки». Ця публікація присвячена розвитку політичного дискурсу в церковних та навколо церковних колах у 90-роки ХХ століття, впливу націоналістичних

рухів на церковне життя та внутрішні політичні процеси РПЦ. Верховський зазначає, що вплив націоналістичного, консервативного та монархічного дискурсів, що активно використовувалися деякими офіційними представниками церкви та поширювалися в церковних та довкола церковних ЗМІ в останні двадцять років спричинив появу унікального феномену, характерного лише для релігійності пострадянського простору – політичного православ'я [1, с. 26–28].

Варто також зазначити, що критика православ'я – актуальний тренд російського ліберального суспільно–політичного дискурсу. Серед світських публіцистів, що виступають на антиклерикальних та антирелігійних позиціях особливо відзначається відомий російський журналіст Олександр Невзоров, який регулярно виступає в ЗМІ, веде власну інформаційну колонку на популярному порталі snob.ru та програму «Уроки атеїзму» у мережі youtube. Невзоров будує свою риторику на принципах поширення позитивістського підходу до наукових знань, робить акцент на необхідність популяризації та вивчення природничих наук. Виступаючи як популяризатор науки, журналіст нерідко зазнає значної критики як з боку представників церкви за провокаційний характер риторики, так і з боку академічних науковців за недостатній рівень знань та популістський підхід до природничих наук.

В певній мірі відрізняється від сучасної секулярної критики православ'я критика внутрішньо церковна. Незважаючи на те, що офіційна РПЦ наполягає на єдності себе як помірної православної церкви та не визнає наявності внутрішніх угруповань та течій, поділення мирян та духовенства за певними ідеологічними чи політичними принципами неодмінно має місце. За класифікацією поданою Мітрохініним, таких напрямків серед духовенства і віруючих три: фундаменталісти, модерністи (ліберали) та традиціоналісти [6, с. 209]. Досить часто представники окремих напрямків критикують своїх опонентів. Місцем виявлення цієї критики стає як внутрішньо церковний інформаційний простір (церковна періодика, проповіді), так і широкий загал світських засобів масової інформації. Напрямки критики в даному випадку відрізняються за характерним політичним принципом: риторика ліберально налаштованих священників та віруючих спрямована на критику консервативного суспільно–політичного курсу РПЦ, політизацію церковних наративів, використанні ідеологічних конструктів на кшталт «Російський світ», «симфонія» та «особлива цивілізація», ієрархізацію та бюрократизацію церкви, непрозорість економічної діяльності церкви, низький рівень освіти та ритуалізацію пастирської діяльності духовенства. Особою уваги з боку модерністів набуває критика анти екуменічного напрямку взятого церквою під впливом фундаменталістських та традиціоналістських угруповань. Серед представників ліберального напрямку в РПЦ переважає переконання у необхідності реформації церкви, зміні радикальної направленості та демократизації її структури [6, с. 211–214]. Умовно церковними лібералами, що критикують політику РПЦ можна назвати коло послідовників священника Георгія Кочеткова та активних православних мирян: біблеїста А. Десницького, богослова О. Седакову та історика А. Зубова.

Серед фундаменталістів спостерігаються діаметрально протилежні тенденції. Головний напрямок їх

критики спрямований проти церковних лібералів, що на думку фундаменталістів стають провідниками руху до оновлення церкви (за ним консерватори вбачають повернення до післяреволюційного оновлення) та екуменізму. Центральним елементом риторики фундаменталістів стає прагнення до домінування в церкві ідеалів чернечого життя та орієнтація релігійних наративів на відродження «золотого віку» російського православ'я зразку XV – XVI століть. В дискурсі переважають фундаменталістські есхатологічні та монархічні наративи, призови до покаяння за гріх царевбивства. Ієрархія церкви найчастіше критикується за недостатньо жорстку позицію з вищезгаданих питань, помірковану позицію з питання ПНН (податкові номери) та глобалізму, зближення з державною владою [6, с. 209–211]. Одіозна діяльність деяких церковних фундаменталістів часто стає об'єктом критики та навіть засудження з боку вищої ієрархії РПЦ. Ілюстративним в даному контексті є казус колишнього єпископа–фундаменталіста Диоміда (Дзюбана). Активний пропагандист фундаменталістських наративів та критик вищої церковної ієрархії, він нерідко отримував зауваження за свою провокаційну риторику з боку керівництва РПЦ. Поступово конфлікт між буремним єпископом та Синодом загострювався, наслідком чого стало зняття з Диоміда священного сану та відсторонення від керівництва єпархією. У своєму формулюванні з цього приводу Святіший Синод вказав, що причиною використання до Диоміда репресивних заходів стали порушення канонічних норм і внесення спокуси в церковне життя, вчинення канонічних злочинів, що виявилися у наклепі і брехні на адресу керівництва РПЦ та збудження розкольніцьких настроїв і дій [2]. Як наслідок відсторонений єпископ організував власну розкольніцьку структуру та не визнає прийнятих по його питанню постанов. Цей епізод яскраво ілюструє факт категоричності окремих фундаменталістів у взятому ними критичному курсі.

Щодо консервативної групи в лавах РПЦ варто зазначити, що провідним напрямком їх критики стає будь–який прояв церковного радикалізму (будь–то лібералізму чи фундаменталізму). На відміну від фундаменталістів та модерністів, серед яких більшість складають активні православні миряни, це угруповання складається здебільш з освіченого білого духовенства, чийм ідеалом залишається російське православ'я зразку XIX століття. В своїй риторичі вони намагаються балансувати між сучасністю та архаїкою, уникаючи впадіння в модернізм та залишаючись на помірковано консервативних позиціях [6, с. 214]. З певними обмовками до консерваторів, що активно критикують ті чи інші аспекти сучасного церковного життя та політики РПЦ можна віднести відомого місіонера протодіякона Андрія Кураєва.

Особливо активними в спрямованій проти офіційної церкви риторичі є представники неканонічних структур російського так званого «альтернативного православ'я». Взагалі сам феномен неканонічних церковних об'єднань в сучасній Росії – своєрідний виклик РПЦ з боку незнаних груп духовенства та мирян незгодних магістральною лінією політики церкви з тих чи інших питань. Важливо зазначити, що ці церковні структури не тільки не підпорядковані РПЦ, а також не визнаються іншими помірними православними церквами. Серед цих квазіцерков немає певної канонічної єдності, а іноді вони

і зовсім не мають взаємного визнання та єхаристичного спілкування. Але в той же час, догматика їх віровчення не відрізняється від догматики магістральної церкви, що дає змогу вважати ці об'єднання православними, бодай і неканонічними. З огляду на різне історичне походження цих церков та доволі широке різноманіття їх соціально–політичних орієнтацій, варто зазначити, що більшість із них об'єднані критичною риторикою в бік офіційної церкви. Напрямок риторики, як і у випадку з внутрішньою критикою у РПЦ існує декілька. Принцип розділення цих риторичних напрямків, як і в вищезгаданому випадку суспільно–політичний. У разі представників церков старого обряду та Істинно–православної церкви (ІПЦ) можна стверджувати про наявність консервативного вектору критики. В той час як послідовники Російської православної автономної церкви (РПАЦ) схильні до більш ліберального курсу [10]. До останніх належать відомі послідовною критикою офіційної церкви священник Михайло Ардов та єпископ Григорій (Лурье). Також варто згадати таких видатних діячів «альтернативного православ'я», що систематично критикують РПЦ, як священники Яків Кротов (Українська автокефальна церква) та Гліб Якунін (ліберальне крило ІПЦ). Останній, окрім активної дисидентської та політичної діяльності відомий публікацією оригінального критичного дослідження «Історичний шлях православного талібанства», присвяченого історії розвитку релігійного фундаменталізму та політичного православ'я в сучасній Росії.

Феномен критики концепції «руського світу» в Україні відображає всю суперечливість суспільно–політичної проблематики пов'язаної з міждержавним конфліктом останніх років. Неприховано пропагандистська, сконструйована за багатьма історичними аналогами ідеологічна наративна модель стає предметом критичного аналізу спеціалістів у багатьох наукових сферах. Точки зору експертів багато в чому сходяться, але існують і відмінні позиції щодо окремих суперечливих питань. Розглядаючи генезис концепції «руського світу», більшість критиків зазначає її штучне походження, що спирається на історичний досвід російської ідеологічної системи. Коріння концепції вбачають у історичному прагненні Росії до домінування та виправдання своєї унікальності. Цим пояснюється використання наративних конструкцій на кшталт «Москва – Третій Рим», «окрема цивілізація», тощо. Зазнавши значного впливу панслов'янizmu та російської релігійної філософії, ці концепції наприкінці ХХ оформилися у сучасне бачення ідеологічної доктрини під назвою «руський світ». Деякі автори (Полегкий, Говорун) зазначають, що з огляду на значне поширення на початку 90–х років сучасних політичних технологій, концепція найімовірніше була оформлена групою провідних російських ідеологів, але мала більш ліберальний вигляд. Повноцінного, сучасного консервативно–націоналістичного вигляду вона набула лише після того як стала об'єктом інтересу російських клерикальних кіл та почала поширюватися через церковні ресурси. Знаковою у цьому питанні фігурою, на думку більшості критиків, є чинний патріарх московський Кирило (Гундяєв), який активно пропагує концепцію «руського світу» починаючи з раних 2000–х років. Після свого обрання на пост патріарха, Кирило зробив «руський світ» майже не провідним церковно–

політичним наративом. Поширювана через церкву агресивна, великодержавна політична доктрина, на думку багатьох критиків, скомпрометувала керівництво РПЦ в очах широкого загалу українського суспільства та була яскравим прикладом прояву феномену політизації релігії, більш відомого як «політичне православ'я». Така особливість поширення концепції «руського світу» почала стабільно асоціюватися з діяльністю патріарха Кирила, кожен візит якого зазнавав значної критики в українських ЗМІ за відверте політиканство та підміну релігійних наративів ідеологічними. Широке використання концепції у політичних цілях зазнавало послідовної критики за неприкритий мілітаризм, загарбницькі та націоналістичні ідеї, що лежать в основі «руського світу». На думку багатьох експертів, ці ідеї не мають спільного коріння з християнством, а подеколи відверто йому суперечать. Також критичні дослідження зазначають, що в основі «руського світу» лежать переконання в тому що російська культура та мова стоять у культурному плані вище ніж історичні здобутки багатьох інших народів, в тому числі і українського. Таке відношення, на думку багатьох експертів, могло стати причиною (а як показали події і стало) загострення політичних конфліктів, головним фігурантом яких буде Росія. Як свідчить історичний досвід, використання ідеологічних концепцій на зразок «руського світу» призводить до консолідації суспільства навколо однієї національної ідеї та поширення агресивної державної політики в бік сусідніх країн. Аналітичні матеріали частіше за все свідчать про те, що використання та поширення на теренах України концепції «руського світу» стали головною причиною загострення суспільних протиріч та призвели до політичного та військового протистояння з Росією.

Висновки. Феномен критики сучасного російського православ'я – явище багатогранне та самобутнє. Воно відображає суперечливе положення релігії у сучасному світі. Політичні трансформації, що відбулися на теренах колишнього СРСР вивільнили широкий спектр соціальних протиріч. Крах радянської світоглядної системи створив певний ідеологічний вакуум задача з наповнення якого постала перед тогочасним російським православ'ям. Обраний під впливом внутрішніх «правих сил» консервативний шлях розвитку поступово ставав все більш суперечливим та контрастував з ліберальним політичним ландшафтом 90–х років у Росії. Різкий поворот державної політики в бік консерватизму за часи президентства В. Путіна значно вплинув на процес зближення церкви та держави. В офіційній церковній риторичі з'явилися суперечливі з точки зору багатьох представників ліберально налаштованого суспільства наративи на кшталт «Російського світу» та «симфонії духовної та світської влади». При загальному консервативному курсі Росії, суспільно–політична роль церкви поступово почала звужуватися до державного інституту поширення консервативної та націоналістичної ідеології. Така суперечлива позиція церкви викликала послідовну критику як з боку представників світського суспільства, так і з боку різних за походженням та політичною орієнтацією внутрішніх церковних угруповань. Поступово визначилися провідні напрямки розвитку критичної риторики у сучасному російському православ'ї. Представники секулярного суспільства сконцентрували свою увагу на зростаючому рівні довкола

церковного фундаменталізму, політичній та економічній активності церкви, її зближенні з державними структурами та спробах впливати на інститут державної освіти. Останнє питання з точки зору світських критиків церкви виглядає особливо суперечливо та визиває широкий суспільний резонанс. Ліберально налаштовані члени церковної спільноти насамперед критикують внутрішній консерватизм, відсутність реформ, жорстку ієрархічність, низький рівень просвітницької роботи церкви та появу у церковній риторичі суперечливих наративів. Не залишилися осторонь і більш консервативні кола РПЦ. Головний напрямок їх критики в адресу ієрархії церкви – недостатньо жорстка політика по відношенні до церковних модерністів, пасивність у протистоянні з екуменізмом та глобалізаційними процесами. Своєрідну позицію в дебатах довкола церковного сьогодення займають і представники так званого «альтернативного православ'я». Їх позиції багато в чому співпадають з переконаннями ліберально налаштованого духовенства та мирян, але в деякому випадку представники невідконтрольних РПЦ об'єднань займають більш консервативну позицію. Ситуація варіюється від політичного вектору спрямованості громади. Критика сучасного російського православ'я з боку українських дослідників та богословів пов'язана із ідеологічним протистоянням доктрини «руського світу». Критика концепції «руського світу» до подій пов'язаних з Євромайданом здебільше була прерогативою спеціалістів з релігієзнавства, соціології, політології та геополітики. Після перемоги Революції Гідності та початку подій на сході України критика «руського світу», який в українському суспільстві став сприйматися як пропагандистська, загарбницька та імперіалістична російська ідеологічна модель, стала ідеологічним мейнстрімом як в ЗМІ, так і в широких колах українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Верховский А. Политическое православие: русские православные националисты и фундаменталисты, 1995–2001. – Москва: СОВА, 2003. – 317 с.
2. Журнал №56 заседания Священного Синода Русской Православной Церкви от 28 июня 2008 года [Электронный ресурс] // Официальный сайт Московского патриархата. – 2008. – Режим доступа: <http://www.patriarchia.ru/db/text/429543.html>.
3. Конституция Российской Федерации. – М.: ЭКСМО, 2014. – 4 с.
4. Костюк К. Н. Православный фундаментализм // Полис. Политические исследования. – 2000. – №5. – С.133.
5. Митрохин Н. А. Клерикализация образования в России: к общественной дискуссии о введении предмета «Основы православной культуры» в программу средних школ [Электронный ресурс] // Институт изучения религии в странах СНГ и Балтии. – 2006. – Режим доступа: <http://religion.gif.ru/cleric/cleric.html>.
6. Митрохин Н. А. Русская православная церковь: современное состояние и актуальные проблемы – Москва: НЛЮ, 2004. – 648 с.
7. Митрохин Н. Русская православная церковь – итоги десятилетия [Электронный ресурс] // Неприкосновенный запас. – 2003. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2003/6/mit35.html>.
8. Политика РПЦ: консолидация или развал страны? [Электронный ресурс]. – 2007. – Режим доступа: <http://old.novayagazeta.ru/data/2007/kentavr03/00.html>.
9. Федеральный закон от 26.09.1997 N 125-ФЗ «О свободе совести и о религиозных объединениях» [Электронный ресурс]. – 1997. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_16218/.
10. Шабуров Н. В. Прикладное религиозиеведение для журналистов. – М.: Права человека, 2009. – 254 с.

References

1. Verhovskij A. Politicheskoe pravoslavie: russkie pravoslavnye nacionalisty i fundamentalisty, 1995–2001. – Moskva: SOVA, 2003. – 317 s.
2. Zhurnal №56 zasedaniya Svjashennogo Sinoda Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi ot 28 ijunja 2008 goda [Elektronnyj resurs] // Oficial'nyj sajt Moskovskogo patriarhata. – 2008. – Rezhim dostupa: <http://www.patriarchia.ru/db/text/429543.html>.
3. Konstitucija Rossijskoj Federacii. – M.: JeKSMO, 2014. – 4 s.
4. Kostjuk K. N. Pravoslavnyj fundamentalizm // Polis. Politicheskoe issledovanija. – 2000. – №5. – S.133.
5. Mitrohin N. A. Klerikalizacija obrazovanija v Rossii: k obshhestvennoj diskussii o vvedenii predmeta «Osnovy pravoslavnoj kul'tury» v programmu srednih shkol [Elektronnyj resurs] // Institut izuchenija religii v stranah SNG i Baltii. – 2006. – Rezhim dostupa: <http://religion.gif.ru/cleric/cleric.html>.
6. Mitrohin N. A. Russkaja pravoslavnaja cerkov': sovremennoe sostojanie i aktual'nye problemy – Moskva: NLO, 2004. – 648 s.
7. Mitrohin N. Russkaja pravoslavnaja cerkov' – itogi desjatiletija [Elektronnyj resurs] // Neprikosnovennyj zapas. – 2003. – Rezhim dostupa: <http://magazines.russ.ru/nz/2003/6/mit35.html>.
8. Politika RPC: konsolidacija ili razval strany? [Elektronnyj resurs]. – 2007. – Rezhim dostupa: <http://old.novayagazeta.ru/data/2007/kentavr03/00.html>.
9. Federal'nyj zakon ot 26.09.1997 N 125-FZ «O svobode sovesti i o religioznyh ob'edinenijah» [Elektronnyj resurs]. – 1997. – Rezhim dostupa: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_16218/.
10. Shaburov N. V. Prikladnoe religiovedenie dlja zhurnalistov. – M.: Prava cheloveka, 2009. – 254 s.

Shkil S. O., Ph. D. in Philosophy, Assistant Professor of the Philosophical Department of the National Bio resources and Nature Management University of Ukraine (Ukraine, Kyiv), lauby@meta.ua

The contemporary criticism of Russian Orthodoxy

In the article the features of modern criticism of Russian Orthodoxy. The analysis detailed picture of the phenomenon of religious criticism proved that in today's socio-cultural discourse presents several major areas of criticism of Russian Orthodoxy, as representatives of the church, and among members of high society analyzed. Representatives of secular society focused on increasing levels of church fundamentalism, political and economic activities, the convergence of church and state and the church attempts to influence the institution of secular education. Liberal-minded members of religious communities criticized domestic conservatism, lack of reform, strict hierarchy, low educational work clerics. Conservative circles ROC criticized the passivity of the Russian Orthodox Church in opposition to ecumenism and globalization processes. It also considered the phenomenon of criticism of the concept of «Russian World» in modern Ukrainian religious, political and social discourse.

Keywords: Orthodoxy, modernity, Russia, the Russian Orthodox Church, the Orthodox Church criticism.

Шкіль С. А., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природопольовання України (Україна, Київ), lauby@meta.ua

Современная критика российского православия

Рассматриваются особенности современной критики российского православия. Анализ детальной картины явления религиозной критики доказал, что в современном социально-культурном дискурсе представлено несколько ведущих направлений критики русского православия, как от представителей церкви, а также из числа представителей светского общества. Представители секулярного общества сосредоточили внимание на растущий уровень церковного фундаментализма, политической и экономической деятельности, сближение церкви с государством и попыток церкви влиять на институт светского образования. Либерально настроенные члены церковных общин критиковали внутренний консерватизм, отсутствие реформ, строгую иерархию, низкий уровень воспитательной работы церковников. Консервативные круги РПЦ раскритиковали пассивность Русской Православной Церкви в противостоянии екуменизма и процессам глобализации. В статье также рассматривается явление критики концепции «русского мира» в современных украинских религиозных, политических и социальных дискурсах.

Ключевые слова: православие, современность, Россия, РПЦ, православная церковь, критика.

* * *